

روزشمار جنگ

دوشنبه

۱۰ خرداد ۱۳۶۱

۷ شعبان ۱۴۰۲

۳۱ مه ۱۹۸۲

۵۰۷

در حالی که تبادل آتش قوای ایران و عراق در همه جبهه‌ها ادامه دارد، ارتش عراق در جبهه جنوب ضمن تقویت یگان‌های پیاده مستقر در خطوط مقدم و نیز شناسایی هوایی مواضع نیروهای ایران، همچنان به تحکیم و ترمیم مواضع پدافندی خود در سراسر نوار مرزی و مناطق غربی آن مشغول است. رکن ۲ (اطلاعات) نیروی زمینی ارتش در قرارگاه کربلا مرکزی در گزارش امروز خود از جبهه جنوب اعلام کرد که ارتش عراق ضمن پدافند در سراسر نوار مرزی این جبهه، همچنان در حال مستحکم کردن مواضع خود می‌باشد. در این زمینه می‌توان به تلاش این ارتش برای حفر کانالی در شمال نوار مرزی طلائیه تا کوشک به طول ۲۵ کیلومتر و عرض ۵۰ متر اشاره کرد که پس از هدایت آب هورالعظیم به درون آن، این کانال به‌عنوان سدی در مقابل هرگونه نفوذ نیروهای ایران در منطقه طلائیه قرار خواهد گرفت. در این گزارش، همچنین به تقویت مواضع عراقی‌ها در شمال پاسگاه طلائیه قدیم با ۳ گردان پیاده در ساعت ۲۰:۳۰ امروز، احداث خاکریزی به طول ۱۲ کیلومتر در جنوب غربی پاسگاه کیلومتر ۲۵ (در فاصله ۲ کیلومتری غرب نوار مرزی شمال شلمچه) و استقرار انبوه نیرو در پشت آن اشاره شده و سپس آمده است: «تبادل آتش توپخانه متناوباً ادامه داشت و شدت آن در منطقه شلمچه از ساعت ۰۱:۱۵ تا ساعت ۰۴:۰۰ روز ۱۰/۳/۱۳۶۱، بود.» همچنین «فعالیت هلیکوپترها و هواپیماهای شناسایی و عکس‌برداری دشمن در منطقه زیاد شده، اما از میزان بمباران هوایی به‌طور چشمگیری کاسته شده است.»

در این گزارش همچنین گسترش یگان‌های عراقی در غرب و شمال غربی شلمچه - باتوجه به ایجاد خاکریزهای متعدد دفاعی و استقرار ۱۰ گردان توپخانه در عمق این منطقه - بیانگر عزم دشمن برای دفاع از این منطقه دانسته شده و استعداد قوای درگیر عراق در منطقه غرب پاسگاه طلائیه قدیم تا پاسگاه حدود در جنوب شلمچه هم حدود ۳۰ گردان پیاده، ۱۸ گردان تانک و ۱۰ گردان مکانیزه برآورد شده است که با حدود ۱۸ گردان توپخانه پشتیبانی می‌شوند.^(۱)

ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی نیز در اطلاعیه شماره ۹۳۰ خود از ادامه اجرای آتش توپخانه عراق روی شهر آبادان خبر داد و درباره وقایع امروز جبهه‌های میانی عراق اعلام کرد: «رزمندگان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در جبهه‌های صالح‌آباد، سومار، گیلان‌غرب و سرپیل ذهاب با اجرای آتش توپخانه و خمپاره و خمپاره‌انداز روی مواضع صدامیان، آتش آنان را خاموش کرده و از نقل و انتقالات آنان جلوگیری به عمل آوردند و موفق شدند با انهدام چند سنگر اجتماعی و انفرادی و نقاط تدارکاتی و لجستیکی دشمن یک کامیون و تعدادی از نیروهای عراقی را نابود کنند و در مناطق غیورمردان جنگ‌های نامنظم عشایری و سلحشوران ژاندارمری نیز تبادل آتش همچنان جریان داشت. در جبهه مریوان آتش سنگین توپخانه رزمندگان نیروی زمینی آسیب و صدماتی به مواضع نیروهای عراقی در مناطق طویله و پنجوین عراق وارد آورد، به طوری که دو انبار مهمات و چند بنه رزمی صدامیان به آتش کشیده و منهدم شد و تعدادی از نفرات آنان نیز به هلاکت رسیدند.»^(۳)

همچنین، خبرگزاری جمهوری اسلامی با اعلام خبر تجاوز هواپیماهای عراقی به آسمان جزیره خارک در ساعت ۱۶ امروز، اضافه کرد: این هواپیماها که قصد بمباران تأسیسات نفتی خارک را داشتند با آتش به موقع پدافند هوایی این جزیره متواری شدند.^(۳) از سوی دیگر، فرماندهی کل نیروهای مسلح عراق در اطلاعیه ۷۲۸ خود که در ساعت ۱۹:۳۰، از رادیو بغداد پخش شد، اعلام کرد: «عصر امروز، شهر گیلان‌غرب و مؤسسات استراتژیک آن شدیداً گلوله‌باران شدند و اصابت‌های دقیقی به آنها وارد آمد و خسارات هنگفتی در آن اهداف وارد آمد.» در این اطلاعیه همچنین ادعا شده است که صبح و عصر امروز، شهر بصره زیر آتش سنگین توپخانه ایران قرار داشته و خساراتی به این شهر وارد آمده است.^(۴)

۵۰۸

فرماندهی کل سپاه پاسداران امروز در تلفن‌گرامی به فرماندهان مناطق کشوری سپاه - بجز منطقه ۸ (خوزستان و لرستان) - آنان را موظف کرد ضمن اعزام نیروهای بسیج و سپاه به جبهه‌های جنوب، به طور مداوم نیروهای مستقر در جبهه‌ها و مناطق غرب کشور را نیز تعویض کنند.^(۵) از سوی دیگر، خبرگزاری جمهوری اسلامی از ساری گزارش داد، در چند روز گذشته، بیش از ۷۰۰ تن از بسیجیان منطقه ۳ سپاه پاسداران (استان‌های گیلان و مازندران) اعزام جبهه‌های نبرد شده‌اند.^(۶)

۵۰۹

با هدف آماده‌سازی یگان‌های رزمی برای عملیات بعدی، لشکر ۵ نصر سپاه پاسداران ضمن اعلام استعداد تیپ‌های خود، در تلاش برای رفع کمبود آتش پشتیبانی و تأمین و آموزش نیروی مهندسی رزمی می‌باشد.

حسن باقری فرمانده لشکر ۵ نصر سپاه پاسداران (قرارگاه نصر سپاه) در نامه‌ای به قرارگاه مرکزی کربلا آمار گردان‌های ۴ تیپ تابع این لشکر را چنین اعلام کرد: تیپ ۲۷ محمد رسول‌الله (ص) ۱۲ گردان؛ تیپ ۷ ولی عصر (عج) ۸ گردان؛ تیپ امام رضا (ع) ۷ گردان و تیپ ۳۱ عاشورا ۷ گردان.^(۷)

حسن باقری در نامه‌ای دیگر به قرارگاه کربلا با اعلام اینکه بجز تیپ ۲۷، سه تیپ دیگر تابع این لشکر فاقد آتش پشتیبانی هستند، از این قرارگاه درخواست مساعدت کرد.^(۸) وی همچنین در نامه‌ای به فرماندهان ۴ تیپ تحت امر لشکر نصر، با اشاره به کمبود شدید کادر مهندسی و راننده لودر و بولدوزر در تیپ‌های لشکر، از هریک از این تیپ‌ها خواست حداقل ۱۵ تن از نیروهای خود را که برای خدمت در همان تیپ تعهد دوماهه بدهند، برای آموزش به واحد مهندسی رزمی لشکر معرفی کنند.^(۹)

۵۱۰

در پی حمله نیروهای خودی به مواضع اشراک مسلح ضدانقلاب در ارتفاعات مهاباد و ۳ روستای مناطق کردنشین تعدادی از این اشراک کشته، زخمی یا دستگیر شدند. از سوی دیگر، با اقدامات ایذایی گروه‌های ضدانقلاب در مناطقی از مریوان، پیرانشهر و دیواندره، تعدادی از افراد غیرنظامی شهید یا مجروح یا به گروگان گرفته شدند.

به گزارش فرماندهی سپاه پاسداران منطقه ۵ کشور (تبریز)، نیروهای سپاه، ارتش و پیشمرگان کرد ارتش در عملیاتی که از ساعت ۰۴:۰۰ بامداد آغاز و تا ۰۸:۰۰ صبح ادامه داشت، مواضع عناصر ضدانقلاب در ارتفاعات قلعه‌صارم از توابع شهرستان مهاباد را زیر آتش قرار دادند و موفق شدند پیکرهای ۴ تن از رزمندگان را که در تاریخ ۱۳۶۱/۳/۵ در این منطقه به شهادت رسیده بودند، به عقب منتقل کنند. در این عملیات، حداقل ۵ تن از افراد ضدانقلاب کشته شدند و یک تیربار آنها منهدم شد و نیروهای خودی نیز همگی سالم به پایگاه خود بازگشتند.^(۱۰) سپاه پاسداران منطقه ۷ کشور (باختران) هم گزارش داد که امروز گروه گشت سپاه و پیشمرگان مسلمان کرد، ۲ نفر از عناصر مسلح حزب دمکرات کردستان را در روستای کانی‌بلند در نزدیکی نوار مرزی دستگیر کردند.^(۱۱)

همچنین، روابط عمومی سپاه پاسداران شهرستان قروه اعلام کرد که نیروهای خودی با اجرای عملیاتی ۲ روستای ماچکه‌علیا و سفلی از توابع این شهرستان را از وجود افراد مسلح غیرقانونی پاک‌سازی کردند. عناصر ضدانقلاب که ظاهراً از گروه کومه‌له بودند، با برجای گذاشتن ۲ کشته و ۵ زخمی گریختند.^(۱۲)

از سوی دیگر، افراد گروه‌های ضدانقلاب امروز، در روستاهای مریوان، ضمن ربودن تعدادی از خانواده‌های پیشمرگان مسلمان کرد، ۲ تن از آنان را اعدام کردند.^(۱۳) آنها همچنین با تعبیه مین در دو

جاده ارتباطی شهرستان پیرانشهر (جاده پیرانشهر - سردشت و جاده روستای شین آباد - چیران) ۴ عابر غیرنظامی را شهید و ۵ تن دیگر را به شدت زخمی کردند.^(۱۴)

در منطقه دیواندره نیز ضدانقلابیون با حضور در محل چاه آب این منطقه، کارگران آن را به بستن شیر آب مجبور کردند و هنگامی که شهردار و بخشدار دیواندره برای رسیدگی به موضوع به این محل آمدند، آنان را به گروگان بردند.^(۱۵)

۵۱۱

امروز هم‌زمان با انتشار اطلاعیه ستاد مرکزی کمیته انقلاب اسلامی درباره کشف و انهدام ۲ خانه تیمی سازمان مجاهدین خلق (منافقین) یک بمب خنثی شد. در رامسر هم عناصر این سازمان دست به سرقت از دو بانک زدند.

به دنبال انتشار اطلاعیه روز گذشته سپاه پاسداران تهران درخصوص کشف و متلاشی شدن چند خانه تیمی سازمان مجاهدین خلق (منافقین)، روابط عمومی ستاد مرکزی کمیته‌های انقلاب اسلامی با انتشار اطلاعیه‌ای، که در شماره امروز روزنامه کیهان به چاپ رسید، بخشی از عملکرد کمیته‌ها را در طول هفته گذشته اعلام کرده است. در این اطلاعیه از کشف و انهدام ۲ خانه تیمی و ۳ مورد درگیری خیابانی با اعضای این سازمان که به کشته شدن ۵ تن و دستگیری ۸ تن از آنان انجامید، خبر داده شده است. طبق این اطلاعیه از این خانه‌های تیمی چند قبضه اسلحه، بمب دست‌ساز، نارنجک جنگی، مدارک و اسناد به دست آمده است و همچنین بیش از ۱۰ عضو فعال این سازمان و دیگر گروه‌های ضدانقلاب نیز در سر قرارهای تشکیلاتی شناسایی و دستگیر شده‌اند.^(۱۶)

خبرگزاری جمهوری اسلامی نیز گزارش داد، صبح امروز نیروهای بسیج بمبی را که در ابتدای خیابان پرتردد لاله‌زار تهران، کار گذاشته شده بود، کشف کردند. این بمب را ساعتی بعد یکی از واحدهای خنثی‌کننده بمب خنثی کرد.^(۱۷)

همچنین، فرماندهی سپاه پاسداران منطقه ۳ (چالوس) و خبرگزاری جمهوری اسلامی در دو گزارش جداگانه خبر دادند که در ساعت ۱۰ صبح امروز، بیش از ۱۵ سارق مسلح با لباس نظامی پس از مسدود کردن خیابان‌های منتهی به بانک ملی و بانک صادرات سادات محله رامسر، بالغ بر یک میلیون و ۷۰۰ هزار تومان موجودی این دو بانک را سرقت کردند. سارقان هنگام خروج ضمن پرتاب مواد آتش‌زا به داخل بانک‌ها علیه نظام جمهوری اسلامی شعار دادند. آنها پس از مواجه شدن با اعتراض یکی از عابران گلوله‌ای به پای وی شلیک کردند. این افراد در ادامه با پخش اعلامیه‌ای که در آن خود را از گردان سعادت‌تی و گروهان علی صالحی (معدومان سازمان مجاهدین خلق) معرفی کردند، به قبرستان شهر رفتند و بر سر قبر علی صالحی به خواندن سرود و سردادن شعار پرداختند و سپس به طرف جنگل گریختند.^(۱۸)

۵۱۲

پیکرهای تعدادی از شهیدان در شهرهای مختلف کشور تشییع شد. عده‌ای از اسیران عراقی نیز به ساری و گرگان انتقال یافتند.

پیکر ۶۳ تن دیگر از رزمندگانی که در مصاف با اشغالگران عراقی در جبهه خرمشهر و سایر جبهه‌ها به شهادت رسیدند، امروز در شهرهای مراغه، تبریز، زنجان، رامسر، آمل، نیشابور، خمینی شهر، یزد، نائین، ایلام، سمیرم و خرمشهر با حضور پرشکوه اقشار مختلف مردم تشییع و سپس در گلزار شهیدان این شهرها به خاک سپرده شد.

همچنین، دیروز و امروز، ۲۵۱۰ تن از اسیران عراقی با دو قطار مسافربری به گرگان و ساری انتقال یافتند و در این شهرها اسکان داده شدند. به گزارش روزنامه جمهوری اسلامی، هنگام عبور اسیران از خیابان‌های ساری مردم این شهر با شعارهای "مرگ بر صدام" و "جنگ، جنگ تا پیروزی" انزجار خود را از حکومت متجاوز عراق اعلام کردند.^(۱۹)

۵۱۳

مبارزان کرد عراقی با اجرای آتش روی یک پادگان و یک پاسگاه مرزی عراق، تعدادی از سربازان ارتش صدام را کشته یا مجروح کردند. اتحادیه میهنی کردستان عراق نیز از کشته شدن و دستگیری تعدادی از مردم کرد این کشور به دست نیروهای رژیم صدام خبر داد.

به گزارش اداره دوم (فرماندهی اطلاعات) ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، گروهی از پیشمرگان کرد عراقی امروز، پادگان سیدصادق عراق را با جنگ‌افزارهای سبک و سنگین به مدت دو ساعت زیر آتش قرار دادند و تعدادی از سربازان عراقی را کشته یا مجروح کردند.^(۲۰)

روزنامه حریت (چاپ آنکارا) نیز در گزارشی از نوار مرزی ترکیه و عراق، از حمله موشکی چریک‌های کرد به پاسگاه مرزی دوهاک و وارد آمدن خساراتی به یک پل مرزی عراق خبر داده و نوشته است: در پی این حمله نیروهای عراقی با مبارزان کرد درگیر شدند و ۵ نفر از آنان را کشته و ۸ نفر را دستگیر کردند.^(۲۱) همچنین، رادیو بی‌بی‌سی گزارش داد: «سخنگوی اتحادیه میهنی کردستان عراق [طالبانی‌ها] که یکی از دو سازمان چریکی عمده کردها در عراق است، می‌گوید که در هفته گذشته، در منطقه کردستان عراق، ۲۸ نفر کشته و ۷۰۰ نفر به اسارت درآمدند. این سخنگو اضافه کرد که تیراندازی‌ها و دستگیری‌ها در جریان تظاهرات گسترده علیه حکومت صدام حسین صورت گرفته است.»^(۲۲)

۵۱۴

با تداوم اوضاع نابسامان داخل عراق، امروز، تعدادی از مردم این کشور با عبور از مرز زمینی به ایران پناهنده شدند. روزنامه گاردین نیز این نابسامانی را متأثر از افزایش انتظار سقوط صدام در میان مردم عراق دانست.

سپاه پاسداران کردستان اعلام کرد که صبح امروز، یک خانواده ۲۰ نفری و نیز ۴ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های سلیمانیه و اربیل که از فشار و اختناق حکومت عراق به ستوه آمده‌اند، از طریق مرز بانه به ایران پناهنده شدند.^(۲۳)

همچنین، روزنامه گاردین (چاپ لندن) امروز، در مقاله‌ای با اعلام اینکه با افزایش انتظار سقوط صدام، مردم عراق تا حدی به مقابله با نیروهای امنیتی این کشور برخاسته‌اند، به تظاهرات روزهای اخیر در شهرهای شمالی عراق اشاره کرده و سپس به نقل از مخالفان حکومت صدام نوشته است: «اخیراً در میان ساکنان شیعه در بغداد، حله، ناصریه و بصره اقدامات خشونت‌آمیزی بروز کرده است. این منابع می‌گویند نیروهای امنیتی با بی‌رحمی کمتری نسبت به آنچه که معمولاً وجود داشت، به خاموش کردن تظاهرات پرداختند و این امر نشانه آن است که تمامی سطوح دستگاه ایجاد اختناق صدام از ترس انتقام احتمالی مردم در جست‌وجوی ضمانتی برای خود هستند.»^(۲۴)

۵۱۵

رئیس مجلس شورای اسلامی شایعه ارسال تجهیزات نظامی از رژیم اسرائیل به ایران را توطئه جدید دشمنان در پی پیروزی‌های اخیر رزمندگان خواند. از سوی دیگر، دولت عراق با فرصت‌طلبی و بهره‌گیری از این ادعای صهیونیست‌ها، از کشورهای عربی خواست روابط خود با ایران را قطع کنند.

حجت‌الاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی رئیس مجلس شورای اسلامی، عصر امروز در جمع مدیران کل سازمان بهزیستی مراکز استان‌ها در سخنانی با تأکید بر اینکه هم‌اکنون نظام جمهوری اسلامی ایران به ثبات رسیده است، گفت: «اینک آثار پیروزی و ثبات در همه ابعاد کاملاً مشهود است و ما می‌بینیم که پس از این پیروزی‌ها، دشمنان ما توطئه‌ای تازه را مبنی بر اینکه ایران از اسرائیل اسلحه خریده است، درست کرده‌اند. آن‌هم ملتی که حتی قبل از پیروزی انقلاب پایگاهی برای مردم فلسطین در مبارزه با اسرائیل به شمار می‌رفت و پس از انقلاب اسلامی، ایران از نادرترین کشورهای جهان است که با اتخاذ یک موضع قاطع، اسرائیل را مردود دانست و ما بار دیگر قاطعانه اعلام می‌کنیم اصل وجود اسرائیل در منطقه نامشروع است و هیچ کشوری با قاطعیت و صراحت ما در مقابل اسرائیل موضع نگرفته است و ما عملاً نیز این مسئله را نشان داده‌ایم.»^(۲۵)

از سوی دیگر، وزارت امور خارجه عراق امروز با انتشار بیانیه‌ای اعلام کرد: «اظهارات وزیر دفاع اسرائیل دایر بر فروش ۲۷ میلیون دلار اسلحه به ایران از اتحاد پنهانی بین تهران و تل‌آویو پرده برمی‌دارد و ایجاب می‌کند که کشورهای عرب مناسبات خود با ایران را قطع کنند.»^(۲۶)

۵۱۶

وزیر امور خارجه و سفیر ایران در سازمان ملل که برای شرکت در جلسه دفتر هماهنگی جنبش عدم تعهد وارد هاوانا شده‌اند، ضمن تشریح دلایل مخالفت ایران با برگزاری اجلاس آتی سران کشورهای عضو این جنبش در بغداد، خواستار بررسی این موضوع در جلسه هاوانا شدند. رادیو بی‌بی‌سی و خبرگزاری تانیوگ نیز با اعلام اینکه بررسی درخواست ایران، از جمله موضوعات دستور کار این جلسه است، تغییر محل برگزاری اجلاس آتی سران جنبش غیرمتعهدها را خارج از اختیار این جلسه دانستند.

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی از هاوانا، وزیر امور خارجه ایران امروز، در رأس هیئتی دیپلماتیک وارد هاوانا پایتخت کوبا شد تا در جلسه هماهنگی وزیران امور خارجه کشورهای عضو جنبش عدم تعهد، که قرار است پس فردا برگزار شود، شرکت کند. علی‌اکبر ولایتی پس از ورود به هاوانا با وزیر امور خارجه کوبا دیدار کرد و ضمن گفت‌وگو در خصوص موضوعات مورد علاقه دو کشور، مخالفت ایران را با برگزاری اجلاس آتی سران کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در بغداد را اعلام کرد. وی اقدام عراق به بمباران مناطق مسکونی شهرها و روستاهای ایران، آواره کردن بیش از دو میلیون نفر از مردم ایران، زیرپا گذاشتن تمامی قوانین بین‌المللی و حمله به هواپیمای مسافربری خارجی الجزایر را نمونه‌هایی از دلایل ایران برای این مخالفت برشمرد. ولایتی سپس با اشاره به پیروزی‌های اخیر ایران در جبهه‌های جنگ با عراق تأکید کرد: «هنوز مزدوران ارتش بعثی از آن سوی مرزها، مناطق مسکونی روستاها و شهرهای ما را گلوله‌باران می‌کنند. باتوجه به ارتکاب چنین جنایتی و همچنین ادامه آن، به نظر جمهوری اسلامی ایران کنفرانس غیرمتعهدها نباید در بغداد برگزار شود.» وزیر امور خارجه ایران در پایان گفت: «باتوجه به اینکه تا شهریورماه آینده اجلاسی از طرف غیرمتعهدها برگزار نخواهد شد و باتوجه به علاقه جمهوری اسلامی ایران به این جنبش، ما خواهان بررسی این موضوع در اجلاس غیرمتعهدها در هاوانا هستیم.»

در جلسه مقدماتی گردهمایی وزیران امور خارجه کشورهای غیرمتعهد که بعد از ظهر امروز، تشکیل شد، سعید رجایی خراسانی نماینده دائمی ایران در سازمان ملل نیز در مخالفت با برگزاری اجلاس آتی سران جنبش عدم تعهد در بغداد گفت: «من مطمئنم بسیاری از شما نمایندگان محترم کسانی را که دست و پا یا هر دو را از دست داده‌اند، ندیده‌اید؛ من مطمئنم بیمارستان‌ها و منازل مسکونی بمباران شده را ندیده‌اید؛ حمله به مساجد، کلیساها و مدارس را ندیده‌اید؛ حمله به هواپیمای غیرنظامی را شاهد نبوده‌اید؛ ولی ما شاهد این تجاوزات بوده‌ایم و همه اینها ناقض اصول غیرمتعهدها است که ما برای پایبندی به آن در اینجا جمع شده‌ایم.» رجایی خراسانی افزود: «من مایلم در این فرصت اعلام کنم بغداد به هیچ وجه جای امنی برای برگزاری کنفرانس غیرمتعهدها نخواهد بود و ما به شهری که مبارزه و مقاومت مردم آن در حال اوج گرفتن است، نخواهیم رفت ... و معتقدیم که کنفرانس سران باید در محلی دیگر تشکیل شود.»^(۳۷)

از سوی دیگر، رادیو بی بی سی در اخبار فارسی بعد از ظهر امروز خود، هدف از حضور وزیران امور خارجه کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در هاوانا را فراهم کردن زمینه برگزاری اجلاس آتی سران این کشورها - که قرار است شهریورماه در بغداد تشکیل شود - اعلام کرد و گفت: «احتمالاً در گردهمایی هاوانا بیشتر مسائل اداری و اجرایی و به ویژه محل برگزاری اجلاس آینده جنبش غیرمتعهدها مطرح می شود، اما ایران و سوریه سخت در پی تغییر محل برگزاری اجلاس آینده اند.» بی بی سی به نقل از یک محقق و کارشناس سیاسی، احتمال تغییر محل اجلاس آتی را بعید دانست، اما افزود: «ادامه جنگ ایران و عراق برخی از اعضای جنبش را نگران آن کرده که مبادا برگزاری اجلاس آینده اصولاً غیرممکن گردد. در درجه اول، موضوع امنیت جانی نمایندگان مطرح است و در درجه دوم، [حضور] این نمایندگان در بغداد، پایتخت کشوری که خود در جنگ به سر می برد، چندان خوشایند نخواهد بود.»^(۳۸)

خبرگزاری رسمی یوگسلاوی تانیوگ نیز موفقیت اجلاس آتی سران کشورهای غیرمتعهد را با نتیجه مذاکرات هاوانا مرتبط دانست و درباره موضوعاتی که قرار است در این مذاکرات بررسی شود، چنین گزارش داد: «یکی از مسائل مورد اختلاف مربوط به پاره ای از اصول و هدف های غیرمتعهدها است که سران کشورهای غیرمتعهد در اجلاس گذشته نتوانستند درباره آن به توافق رسند. دومین مسئله مورد اختلاف که در اجلاس دفتر هماهنگی غیرمتعهدها در هاوانا مورد بررسی قرار می گیرد، درخواست ایران برای تغییر محل برگزاری هفتمین کنفرانس سران کشورهای جنبش عدم تعهد است که قرار است در بغداد تشکیل شود.» تانیوگ با تأکید بر اینکه تغییر محل برگزاری اجلاس آتی در حوزه اختیارات دفتر هماهنگی این جنبش قرار ندارد، اضافه کرد: «درخواست ایران سبب می شود که به طور کلی جنگ بین ایران و عراق در مذاکرات هاوانا مورد بررسی قرار گیرد. از دیدگاه تمامی کشورهای غیرمتعهد، این جنگ مانعی بزرگ بر سر راه موفقیت هفتمین اجلاس سران به وجود آورده است.»^(۳۹)

۵۱۷

عراق با این ادعا که ایران آغازگر تجاوز بوده، ضمن اعلام آمادگی برای عقب نشینی از خاک ایران، شرایط خود برای برقراری آتش بس را اعلام کرد.

رادیو صوت الجماهير عراق در بخش عربی ساعت ۱۱:۳۰ امروز خود با ادعای اینکه چند روز پس از آغاز جنگ، عراق به طور رسمی اعلام کرد که هیچ گونه چشمداشتی به خاک ایران ندارد و آماده عقب نشینی و پذیرفتن صلح است، گفت: «این خط مشی عراق از ابتدای جنگ تاکنون بدون هیچ تغییری باقی مانده است. تمام تلاش های بین المللی و اسلامی را پذیرفتیم و سه بار آمادگی خود را برای برقراری آتش بس اعلام کردیم.» صوت الجماهير سپس شرایط عراق برای برقراری آتش بس در جنگ با ایران را به این ترتیب برشمرد: «۱. به رسمیت شناختن حقوق عراق طبق قراردادها، پروتکل ها و

عرف‌های بین‌المللی؛ ۲. عدم دخالت در امور داخلی عراق؛ ۳. ایران از توسعه‌طلبی خود دست بردارد و سیاست تجاوزکارانه را به سیاست برقراری صلح و حسن همسایگی مبدل کند.»
این رادیو در پایان اضافه کرد: «درحالی‌که عراق آمادگی خود را جهت عقب‌نشینی از سرزمین‌های ایران اعلام می‌کند، حکام تهران با اینکه نیروهای عراق هنوز در خاک آنها می‌باشند، اظهار می‌دارند که می‌خواهند به عراق حمله کنند. درحالی‌که عراق لزوم ایجاد روابط براساس عدم دخالت در امور یکدیگر را اعلام می‌کند، حکام تهران اعلام می‌کنند که در دخالت در امور عراق اصرار دارند. پس، متجاوز کیست و صاحب حقانیت کیست، ما یا آنها؟»^(۳۰)

۵۱۸

مذاکرات دوروزه وزیران امور خارجه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس بدون دستیابی به نتیجه مشخصی پایان یافت و در بیانیه پایانی آن بدون حمایت از عراق، از ایران خواسته شد به جنگ پایان دهد.

امروز، وزیران امور خارجه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس مذاکرات ناتمام شب گذشته خود در ریاض را از سرگرفتند. رادیو بی‌بی‌سی با اعلام این خبر گفت: «هدف از این مذاکرات اتخاذ سیاستی مشترک از سوی این کشورها درخصوص پیروزی اخیر ایران علیه عراق است. شش کشور عضو یعنی عربستان سعودی، کویت، قطر، بحرین، عمان و امارات متحده عربی نگران آن‌اند که مبدا پیروزی اخیر ایران در جنگ موجب تزلزل ثبات منطقه شده و به ناآرامی در کشورهای عربی حوزه خلیج فارس منجر گردد.» بی‌بی‌سی افزود: «[این کشورها] اکنون در موقعیت دشواری قرار دارند؛ از یک سو، مایل‌اند که از پیشروی‌های نظامی ایران و نفوذ روزافزون آن در منطقه جلوگیری کنند و از سوی دیگر، به‌خوبی آگاه‌اند که موضع‌گیری علیه رژیم ایران عکس‌العمل شدید و خصمانه دولت ایران و مخالفت کشورهای تندرو عضو جبهه پایداری اعراب [سوریه، لیبی، الجزایر و یمن جنوبی] را که از ایران حمایت می‌کنند، به دنبال خواهد داشت.»

بی‌بی‌سی درباره موضوعات طرح شده در این جلسه نیز اضافه کرد: «وزیران خارجه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج [فارس] آخرین تحولات جنگ ایران و عراق، به‌خصوص ورود نیروهای ایران به خرمشهر را بررسی کردند. همچنین، نتیجه تلاش‌های دیپلماتیک سعود الفیصل، وزیر خارجه عربستان سعودی نیز در این جلسه مطرح شد. وی اخیراً سعی داشته تا سوریه و الجزایر را [متقاعد] نماید که مقامات ایرانی را به پایان دادن جنگ از طریق مذاکره راضی کنند.»
این جلسه پس از سه ساعت مذاکره پایان یافت، بدون آنکه پیشنهاد قاطعی برای پایان دادن به جنگ ایران و عراق داده شود. رادیو بی‌بی‌سی با بیان اینکه نتیجه این مذاکرات نشان می‌دهد کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در تعیین تحولات سیاسی و نظامی منطقه چندان قدرتی ندارند، گفت: «در قطعنامه نهایی این جلسه آمده که عراق همواره آماده است تا به مرزهای

قانونی خود عقب‌نشینی کند و این آمادگی عراق مذاکره برای رسیدن به صلح را امکان‌پذیر می‌سازد. در این قطعنامه اظهار امیدواری شده است که ایران از تلاش‌هایی که برای خاتمه جنگ می‌شود، استقبال کند. وزیران خارجه شورای همکاری خلیج [فارس] اعلام کرده‌اند که پایان جنگ را برای حفظ ثبات و امنیت این منطقه و جلوگیری از مداخله نیروهای بیگانه حیاتی می‌دانند. این وزیران همچنین از تلاش‌های صلح‌جویانه سازمان کنفرانس اسلامی، کشورهای غیرمتعهد و سازمان ملل قدردانی کرده‌اند.»

رادیو بی‌بی‌سی در پایان این گفتار افزود: «در قطعنامه نهایی این جلسه برخلاف آنچه انتظار می‌رفت، علناً از دولت عراق ابراز حمایت نشده است. عراق تاکنون برای تأمین هزینه‌های جنگ چندین میلیارد دلار از کشورهای عربی حوزه خلیج فارس وام گرفته است، اما اکنون به نظر می‌رسد که این کشورها دیگر مایل نیستند که با حمایت علنی از عراق باعث خشم رهبران ایران شوند. ایران به‌خصوص پس از پیروزی‌های اخیر در جبهه جنگ بر امور سیاست منطقه تسلط زیادی یافته و نشان داده است که مداخله کشورهای دیگر را در سیاست‌های خود به‌هیچ‌وجه نخواهد پذیرفت.»^(۳۱)

در پی انتشار بیانیه پایانی این جلسه، یونایتدپرس از ریاض گزارش داد: «ناظران سیاسی معتقدند که عربستان سعودی در تلاش‌های خود برای پرکردن فاصله بین کشورهای تندرو عرب حامی ایران و میانه‌رو با شکست مواجه شده است.»^(۳۲)

خبرگزاری فرانسه نیز از ریاض در گزارشی با اعلام اینکه این جلسه پس از ساعت‌ها مذاکره در مورد جنگ ایران و عراق بدون نتیجه پایان یافت، گفت: «در این جلسه با انتشار اعلامیه‌ای مشترک تنها از ایران خواسته شد به جنگ خاتمه دهد.»^(۳۳)

همچنین، روزنامه *الخلیج* (چاپ شارجه) در بررسی این قطعنامه اگرچه از تلاش شورای همکاری خلیج فارس برای اتخاذ یک موضع واحد در برابر جنگ ایران و عراق و نیز ترغیب تلاش‌های میانجیگرانه سازمان کنفرانس اسلامی و جنبش عدم‌تعهد تقدیر کرد، اما آن را کافی ندانست و با تأکید بر اینکه کشورهای منطقه باید از شورای امنیت سازمان ملل بخواهند تا تلاش‌هایش برای خاتمه‌دادن به این جنگ را افزایش دهد، نوشت: «اگر شورای امنیت مسئله این جنگ را مورد بحث قرار دهد، این مسئله به‌صورت یک مسئله بین‌المللی درخواهد آمد.»^(۳۴)

رادیو اسرائیل هم با اعلام اینکه «وزیران امور خارجه شش کشور عربی خلیج فارس در پایان گفت‌وگوهای دوازده روزه در ریاض، تقاضای همیشگی خود برای پایان‌بخشیدن به جنگ ایران و عراق را تجدید کردند»، گفت: «کشورهای نامبرده هرگز نسبت به ادامه جنگ نظر موافقی نداشتند و رویدادهای چند هفته اخیر، آنها را در عقیده خود دایر بر لزوم پایان‌بخشیدن به این جنگ مصمم‌تر ساخته است.» این رادیو سپس به تحلیل مخالفت کشورهای عرب منطقه با ادامه جنگ ایران و عراق پرداخت و تأکید کرد اگر صدام در آغاز جنگ موفق می‌شد با تصرف خرم‌شهر

و آبادان بر اروندرود تسلط یابد، ایران را از سه جزیره تنب کوچک و بزرگ و بوموسی بیرون می‌راند و خود به‌عنوان یک فرمانروای مطلق در حوزه خلیج فارس اراده‌اش را بر کشورهای عرب منطقه تحمیل می‌کرد. رادیو اسرائیل سپس ادامه داد: «عراق در رقابت با مصر و سوریه همیشه داعیه رهبری جهان عرب را داشته و تسلط بر حوزه خلیج فارس، عراق را در راه نیل به این آرزوی دیرین بسیار یاری می‌بخشید. آن‌گاه عربستان سعودی و بیش از آن امیرنشین‌های ضعیف و کوچک [مانند] کویت، بحرین، امارات متحده عربی، قطر و عمان در معرض دست‌اندازی رژیم بغداد قرار می‌گرفتند و اکنون که صدام به این آرزوی خویش نرسیده و رزمندگان ایرانی توانسته‌اند ارتش دشمن را از خرمشهر به عقب برانند و در آستانه آزادسازی سایر نقاط اشغالی کشور خود قرار گیرند، حکومت اسلامی ایران تهدیدهای خود را علیه حکومت‌های حوزه خلیج فارس شدت بخشیده و صریحاً اعلام می‌دارد که اگر آنها به راه اسلام بازنگردند و یا به عبارت صحیح‌تر اگر از سیاست و ایدئولوژی رژیم تهران پیروی نکنند، مجازات خواهند شد و با خطر سقوط و سرنگونی روبه‌رو خواهند گردید. بدین‌سان آنان که نام کشورهای میانه‌رو عرب بر خود نهاده و درحال حاضر امنیت خویش را در خطر می‌بینند، خواهان پایان یافتن این جنگ هستند و توصیه می‌کنند درگیری‌ها و اختلاف‌نظرها از طریق میانجیگری و مصالحه حل شود.»

رادیو اسرائیل در ادامه این تحلیل با اشاره به اینکه در بیانیه پایانی جلسه امروز شورای همکاری خلیج فارس از ادامه کمک کشورهای عضو این شورا به عراق حرفی به میان نیامده است، گفت: «گرچه کشورهای نامبرده هرگز از صدام و رژیم او خرسند نبودند، ولی اکنون از سقوط وی نیز بیم دارند؛ زیرا با رفتن صدام ممکن است حکومتی در بغداد روی کار آید که برای پایان‌بخشیدن به جنگ با ایران به حکومت سوریه نزدیک شود و از حافظ اسد که با ایران مناسباتی بسیار دوستانه دارد، کمک بخواهد؛ و این خود جناح افراطیون عرب را تقویت خواهد کرد و جبهه امتناع [پایداری] عربی را نیرومند خواهد ساخت و ممکن است خاورمیانه را به ماجراجویی‌هایی تازه بکشاند.» این رادیو در پایان تحلیل خود اضافه کرد: «جنگ ایران و عراق دودستگی و نفاق را در جهان عرب شدت بخشیده و شکاف موجود را عمیق‌تر ساخته است. از یک‌سو، حافظ اسد و معمر قذافی و یارانشان با حمایت از ایران خواهان سرنگونی رژیم صدام حسین هستند؛ و از سوی دیگر، ملک خالد، سالم الصباح و هم‌پیمانانشان بیم دارند که سقوط صدام زلزله‌ای در منطقه ایجاد کند و نتایجی وخیم در پی داشته باشد، ولی در حال حکومت اسلامی ایران در درخواست خود مبنی بر لزوم سرنگونی صدام و حتی محاکمه و مجازات او پابرجا می‌باشد و چنین خواسته‌هایی پایان‌بخشیدن به جنگ را دشوارتر خواهد ساخت. از سوی دیگر، رژیم کنونی ایران از جنگ و ادامه آن برای تقویت پایه‌های خویش به‌خوبی بهره‌برداری کرده و دلیلی نمی‌بیند از خواسته خویش که جزئی از ایدئولوژی حکومت می‌باشد، صرف‌نظر

۵۱۹

در ادامه فعالیت‌های دیپلماتیک درخصوص جنگ ایران و عراق، شورای امنیت سازمان ملل تشکیل جلسه داد؛ وزیر امور خارجه ایتالیا با سفیران ایران و عراق در این کشور گفت‌وگو کرد؛ وزیران امور خارجه عربستان سعودی و مراکش با پیام‌هایی از سوی سران کشورهای خود به ترتیب به اردن و عربستان سفر کردند و رئیس‌جمهور مصر گفت از هر تلاشی برای خاتمه جنگ حمایت می‌کند. به گزارش یونایتدپرس از سازمان ملل، شورای امنیت پشت درهای بسته جنگ ایران و عراق را بررسی کرد. در این جلسه ۳۰ دقیقه‌ای، ۱۵ عضو شورا از خاویر پرز دکوئیار دبیرکل سازمان ملل، خواستند تا از طریق معاون و نماینده‌اش به تلاش‌های خود برای یافتن راه‌حل خاتمه این جنگ ادامه دهد.^(۳۶) رادیو اسرائیل نیز با اعلام اینکه جلسه شورای امنیت به درخواست اردن تشکیل شده است، گفت: «اردن در این درخواست اعلام داشته که ادامه جنگ ایران و عراق صلح خاورمیانه را به خطر انداخته و آرامش جهان را مورد تهدید قرار داده است.»^(۳۷) خبرگزاری فرانسه هم در گزارشی از این جلسه به سابقه اقدامات سازمان ملل اشاره کرده و آورده است: «شورای امنیت اندکی پس از آغاز جنگ ایران و عراق این مسئله را مورد بررسی قرار داد و دبیرکل سازمان ملل را مأمور میانجیگری بین دو کشور کرد. از آن پس، اولاف پالمه [نماینده سوئدی دبیرکل سازمان ملل] پنج بار از تهران و بغداد دیدن کرد، ولی از گفت‌وگوهای خود با مقام‌های دو کشور نتیجه نگرفت.» خبرگزاری فرانسه همچنین از سفر دیروز اولاف پالمه به نیویورک خبر داد و اضافه کرد که وی قرار است امروز، با دبیرکل سازمان ملل دیدار کند.^(۳۸)

در همین حال، وزیر امور خارجه ایتالیا امروز، پس از دیدار با سفیران ایران و عراق در این کشور گفت: «ایتالیا آماده است برای حل مسالمت‌آمیز اختلافات این دو کشور کمک کند.» وی تأکید کرد که ایتالیا با هر دو کشور ایران و عراق روابط دوستانه دارد. وزارت امور خارجه ایتالیا نیز پس از این دیدارها با انتشار بیانیه‌ای اعلام کرد که دولت این کشور آماده فراهم‌سازی زمینه مذاکرات میان ایران و عراق برای حل مسالمت‌آمیز اختلافاتشان است.^(۳۹)

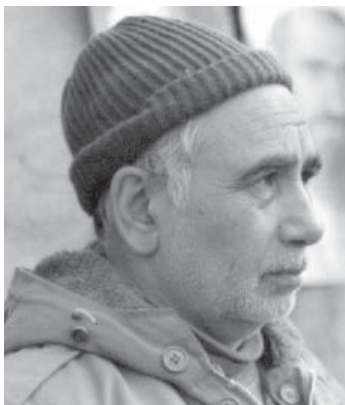
از سوی دیگر، سعود الفیصل وزیر امور خارجه عربستان سعودی، امروز، پس از پایان جلسه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج‌فارس با پیام کتبی ملک خالد شاه عربستان برای ملک حسین شاه اردن، وارد امان پایتخت اردن، شد. به گزارش یونایتدپرس از امان، سعود الفیصل گفت دیدارش از اردن بخشی از مشورت‌های میان دولت‌های عربی درباره اوضاع منطقه است.^(۴۰)

محمد بوسته وزیر امور خارجه مراکش نیز با سفر به عربستان سعودی پیام ملک حسن را به ملک خالد تسلیم کرد. خبرگزاری فرانسه از ریاض، ضمن اعلام این خبر افزود: «این پیام مربوط به راه‌های حل و فصل کشمکش ایران و عراق و اوضاع جهان عرب می‌باشد.»^(۴۱)

به گفته رادیو قطر، حسنی مبارک رئیس‌جمهور مصر هم امروز در دو جلسه با برخی مقام‌های دولت این کشور مسئله جنگ ایران و عراق و اوضاع کنونی منطقه خلیج‌فارس را بررسی کرد.^(۴۲) مبارک حمایت مصر از هرگونه تلاش در راه پایان‌دادن به این جنگ را اعلام کرد.^(۴۳)

۵۲۰

درحالی که رئیس جمهور سوریه ورود نیروهای ایران به خاک عراق را حق طبیعی ایران می‌داند، رادیو امریکا به نقل از یک مقام دولت سوریه اعلام کرد که این کشور با ورود قوای نظامی ایران به خاک عراق مخالفت خواهد کرد.

فخرالدین حجازی
نماینده مردم تهران در مجلس شورای اسلامی

فخرالدین حجازی نماینده مردم تهران، که به‌تازگی همراه محمد غرضی وزیر نفت ایران، به سوریه سفر کرده بود، در یک مصاحبه مطبوعاتی به دیدار هیئت ایرانی با حافظ اسد رئیس جمهور سوریه، اشاره کرد و گفت: «آنچه که جالب به نظر می‌رسید، آگاهی رئیس جمهوری سوریه از جریان کلی جنگ و پیروزی‌های رزمندگان اسلام بود و توسط مهندس غرضی جزئیات جنگ نیز از روی نقشه به اطلاع ایشان رسید.» حجازی افزود: «یکی از کشورهای بلوک شرق به سوریه فشار آورده است که خطوط لوله نفت عراق که چندی پیش توسط سوریه بسته شده است را باز کند، ولی حافظ اسد این خواسته

کشور مزبور را مردود دانسته و عملی غیرممکن اعلام کرده است. همچنین، رئیس جمهوری سوریه در پاسخ به [ادعای] کشورهای مرتجع عرب مبنی بر اینکه ایران قصد دارد با واردشدن به خاک عراق حکومت این کشور را سرنگون کند، گفت: این یک حق طبیعی ایران است؛ زیرا عراق به‌منظور ساقط کردن جمهوری اسلامی ایران به خاک این کشور تجاوز کرد و اکنون ورود ایران به خاک عراق برای سرنگون کردن حکومت این کشور یک حق طبیعی است.»^(۴۴)

درهمین حال، رادیو صدای امریکا در یکی از بخش‌های خبری امروز خود گفت: «یکی از مقامات بلندپایه دولت سوریه خاطر نشان کرده است که کشور متبوعش با آنکه در جنگ خلیج فارس حامی ایران بوده است، اما با تهاجم قوای این کشور به خاک عراق مخالفت خواهد کرد.»^(۴۵)

۵۲۱

روزنامه *پراودا* ارگان رسمی حزب کمونیست شوروی که تاکنون از انعکاس و تفسیر پیروزی‌های ایران در عملیات بیت‌المقدس اجتناب کرده است، از احتمال ورود قوای نظامی ایران به خاک عراق ابراز نگرانی کرد. یک روزنامه آلمانی نیز سقوط صدام را مشکل بزرگ شوروی و امریکا دانست. امروز، *پراودا* در مقاله‌ای بدون اشاره به تجاوز ارتش عراق به خاک ایران و با تأکید بر اینکه

«اتحاد شوروی از همان آغاز جنگ [ایران و عراق] طرفدار قطع هرچه زودتر آن بود»، نوشته است: «این خونریزی بی معنا و نابخردانه تنها به نفع نیروهای امپریالیسم است که خواب بازستاندن مواضع از دست رفته خود را در منطقه می بینند، موضعی که به ویژه پس از انقلاب ایران متزلزل شد.»

این روزنامه چاپ مسکو در ادامه مقاله خود به حضور یک ناوگروه بزرگ نیروی دریایی امریکا در نزدیکی خلیج فارس، استقرار ۵ هواپیمای آواکس امریکایی مجهز به سیستم هشداردهنده و استقرار نیروهای واکنش سریع امریکا در مصر، سومالی، کنیا و عمان به عنوان عواملی که می توانند تنش موجود در منطقه را شدت بخشند، اشاره و اضافه کرده است: «امپریالیست‌ها موفق شده‌اند از درگیری مسلحانه ایران و عراق نفع زیادی ببرند و نمی خواهند که آتش این درگیری خاموش شود.»

پراودا همچنین از دو دسته کشورهای عربی که از عراق و ایران حمایت می کنند، نام برده و سپس با ابراز نگرانی درباره احتمال ورود نیروهای ایران به خاک عراق آورده است: «گسترش عملیات جنگی مثلاً توسعه آن به خاک عراق، که این اواخر صحبت‌هایی پیرامون آن به گوش می رسد، می تواند باعث جلب [نظر] کشورهای جدید به این درگیری مسلحانه شود. تل آویو و واشنگتن امید دارند که در صورت تشدید اختلاف‌ها میان کشورهای عربی، مسائل حل نشده مربوط به اختلافات منطقه خاور نزدیک به فراموشی سپرده شود. این مسائل عبارت‌اند از: برطرف کردن پیمان‌های تجاوز اسرائیل، اداره حقوق پامال شده فلسطینی‌ها و جست‌وجوی راه‌های استقرار صلح عادلانه و بادوام در خاور نزدیک. حتی به عقیده روزنامه دیلی تلگراف ارگان محافظه‌کاران انگلیس، توسعه ابعاد درگیری میان ایران و عراق جدایی کشورهای عربی را عمیق تر خواهد ساخت و به اسرائیل فرصت خواهد داد که بار دیگر به تجاوز دست زند.»

پراودا در پایان ابراز امیدواری کرده است که تلاش‌هایی که برای یافتن راه‌های مسالمت‌آمیز برای پایان دادن به جنگ ایران و عراق از سر گرفته شده است، به موفقیت برسد.^(۴۶)

در همین حال، روزنامه *فرانکفورتر آلگمانیه* (چاپ آلمان غربی) در شماره امروز خود نوشته است: «سقوط صدام مشکل ابرقدرت‌ها است و شوروی همچون امریکا با مسئله‌ای بزرگ در منطقه خلیج فارس روبه‌رو است.»^(۴۷)

منابع و مآخذ روزشمار ۱۳۶۱/۳/۱۰

۱. سند شماره ۷۸۶۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای رکن ۲ قرارگاه کربلا، شماره ۵۰۱، ۱۳۶۱/۳/۱۰، صص ۳ - ۱.
۲. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۲.
۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۳، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۴، اهواز - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۴. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱، رادیو بغداد، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۵. سند شماره ۴۳۵۶۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: تلفن‌گرام فرماندهی کل سپاه به مناطق ده‌گانه سپاه، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۶. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۲.
۷. سند شماره ۷۸۶۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از لشکر ۵ نصر سپاه به قرارگاه مرکزی کربلا، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۸. سند شماره ۷۸۶۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: لشکر ۵ نصر سپاه به قرارگاه مرکزی کربلا، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۹. سند شماره ۷۸۶۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: لشکر ۵ نصر سپاه - واحد مهندسی رزمی به تیپ‌های تابعه، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۱۰. سند شمار ۵۷۷۹۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: تلفن‌گرام فرماندهی سپاه منطقه ۵ (تبریز) به فرماندهی کل سپاه، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۱۱. سند شماره ۵۲۷۳۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: واحد طرح و برنامه سپاه منطقه ۷ (باختران) به طرح و برنامه عملیات و اطلاعات مرکز، ۱۳۶۱/۳/۱۲.
۱۲. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱۴.
۱۳. سند شماره ۵۲۷۵۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از سپاه پاسداران منطقه ۷ (باختران) به سپاه پاسداران مرکز، ۱۳۶۱/۳/۱۳.
۱۴. سند شماره ۵۲۷۳۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی سپاه پاسداران منطقه ۵ (تبریز) به طرح و برنامه مرکز، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۱۵. سند شماره ۳۴۴۹۴۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از رکن ۲ (اطلاعات) لشکر ۲۸ سندانج به استانداری کردستان (مشاور سیاسی و نظامی)، ۱۳۶۱/۳/۱۹.
۱۶. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۲.
۱۷. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۳، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۶، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۱۸. سند شماره ۵۷۸۰۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ:
۱۹. فرماندهی سپاه منطقه ۳ (چالوس) به فرماندهی مرکز، ۱۳۶۱/۳/۱۱؛ - خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۴، ۱۳۶۱/۳/۱۲، صص ۱۲ و ۱۳، ساری - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۲۰. سند شماره ۷۹۰۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای اطلاعات اداره دوم ستاد مشترک ارتش، شماره ۷۶، ۱۳۶۱/۳/۱۴، ص ۳.
۲۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۳، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۵، آنکارا - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۲۲. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۹، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۲۳. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۲.
۲۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۶، ۱۳۶۱/۳/۱۴، ص ۲۶، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۳.
۲۵. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۴.
۲۶. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱۲، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۲۷. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، صص ۱۳ و ۱۶.
۲۸. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۹، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۲۹. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱۶.
۳۰. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۳، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۶، رادیو صوت‌الجماهیر، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۳۱. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، صص ۷ و ۸، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۳۲. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۶.
۳۳. همان.
۳۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۴، ۱۳۶۱/۳/۱۲، صص ۳ و ۴، ابوظبی - خبرگزاری امارت عربی متحده، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳۵. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، صص ۱۰ و ۱۱، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۳۶. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۶.

۴۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۴، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۵، تهران - به نقل از روزنامه سعودی عرب نیوز، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۴. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱۳.
۴۵. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۲، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۴۶. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، صص ۱۳ و ۱۴، رادیو مسکو، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۴۷. روزنامه کیهان ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۱۶.

۳۷. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱۲، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۳۸. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱۶.
۳۹. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۰، ص ۱۳، رادیو اسرائیل به نقل از خبرگزاری فرانسه از رم، ۱۳۶۱/۳/۱۰.
۴۰. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۶.
۴۱. همان.
۴۲. همان.